

Succesvolle selecties

Kwekerij Westhof is een bedrijf in de tweede generatie. Door de opkomst van de fruitteelt én de bijzondere ligging in Zeeland groeide bij de kweker meer dan gemiddelde belangstelling voor twee boomsoorten: de noten als specialisatie in vruchtbomen en essen als sterke, windbestendige boomsoort.

Gouden vondsten

Voor na 1945 zijn door Nederlandse boomkwekerijen veel nieuwe gewassen in omloop gebracht. De kweker of importeur trachtte zo zijn 'Gouden vondsten' te verzilveren. In een aantal artikelen belicht Pierre Lombarts per kweker het geïntroduceerde sortiment, waar mogelijk met reacties van gebruikers.

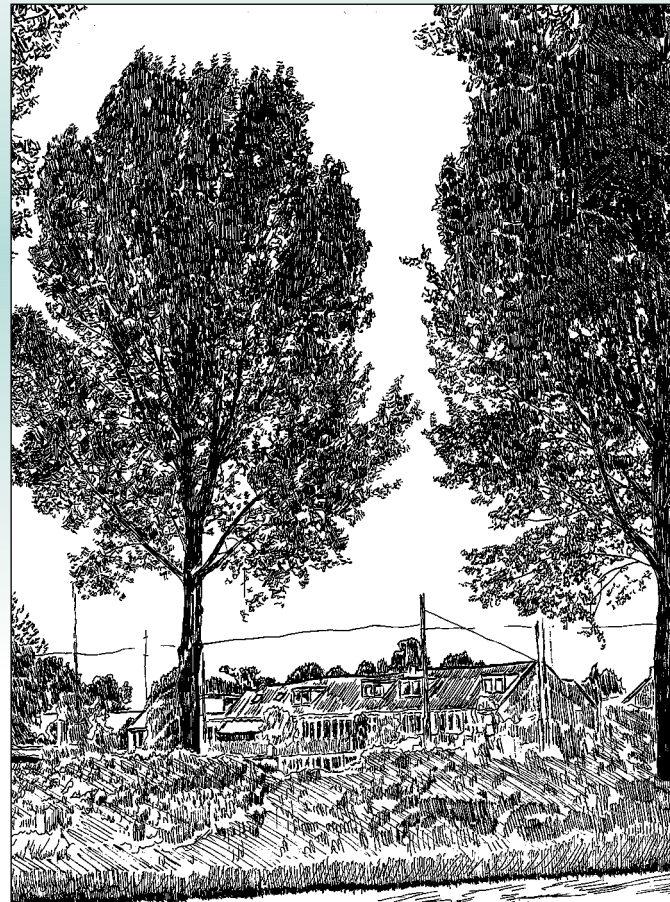
Of een nieuw gewas een gouden vondst wordt, kan geen kweker van te voren met zekerheid zeggen. Succes lijkt soms zelfs af te hangen van een samengaan van toevalligheden. Zo beleefde J.C. van 't Westeinde zijn eerste succes omstreeks 1935 aan de introductie van de braam 'Himalaya'. Dit Engelse ras produceerde volop grote, goed smakende, vroegrijpende bramen, maar is tevens sterk gestekeld. Door de opkomst van de 'doornloze' bramen verdween 'Himalaya' bij de beroepstellers weer.

Muskusmaak

Weinig succesvol was Van 't Westeinde met de introductie van de peer 'Packham's Triumph', de meestgeteelde peer op het zuidelijk halfrond. Hij wist dit ras vanuit Zuid-Afrika naar hier te halen. Maar de peer heeft een muskusmaak en die sloeg kennelijk bij het Nederlandse publiek niet aan. Meer succes oogstte de kweker met de appel 'Stark's Earliest'. De appel 'Scarlet Pimpernel' uit Canada stond op het punt kwekersrecht te verkrijgen. Van 't Westeinde en vier fruittelers uit zijn omgeving haalden toen 'Stark's Earliest' uit Canada - deze is gelijk aan 'Scarlet Pimpernel' - en zo wisten ze toch een vroege, goed vruchtbare appel in het vrije handelsverkeer te brengen.

De boom geeft een middelmatig grote, tamelijk brede vrucht, iets onregelmatig van vorm en een egaal rode kleur op een gele ondergrond. Het is een goede handappel: licht zuur, tamelijk vast, sappig met een goed aroma. Het ras is echter niet meer in productie, alleen Jos Frijs & Zonen in Margraten heeft de boom nog in zijn sortimentstuin staan en kan er op verzoek van veredelen.

De huidige directeur Piet van 't Westeinde heeft uit overlevering dat zijn vader *Ulmus hollandica* 'Vegeta' uit Engeland haalde. In Amstelveen staan hiervan nog altijd diverse exemplaren van deze vrij

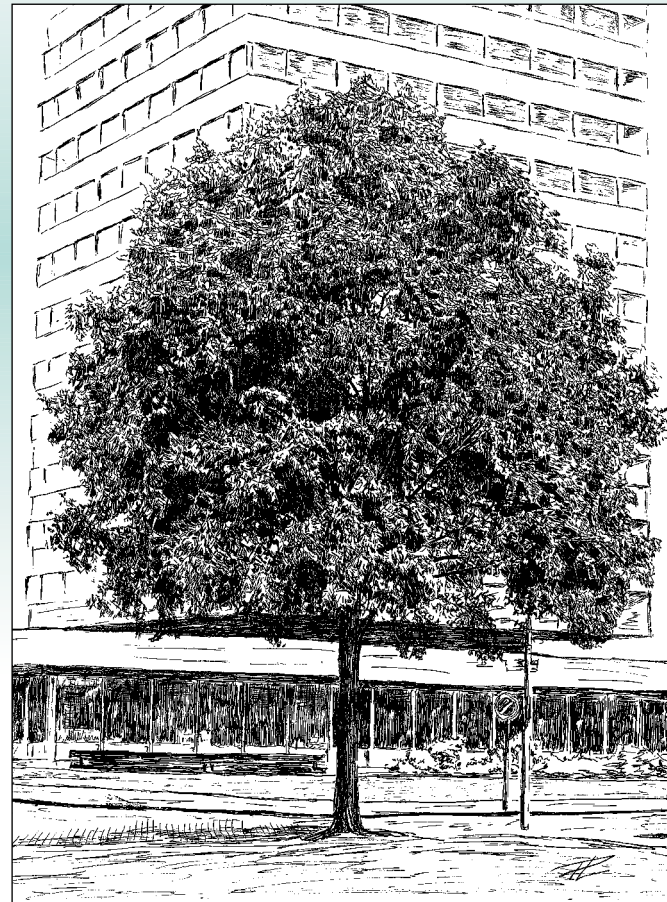

Populus nigra 'Vereecken'

brede boom. Door de iepenziekte is 'Vegeta' uit de gratie geraakt. *Salix coerulea*, vermoedelijk een bastaard van *S. alba* en *S. fragilis* waarvan wijlen S.G.A. Doorenbos hout meebracht vanuit Kew Gardens, haalde het niet. Door de kweker is deze wilg in productie genomen als een veelbelovende houtproducent.

Niet zoals verwacht

Vaker gaat het met een 'Gouden vondst' niet zoals de kweker verwacht. Want als er niet een aantal afnemers warm voor loopt, wordt het nooit iets. Dit bleek maar al te duidelijk bij *Populus canadensis* 'Serotina de Selys', een mannelijke bastaard die laat in blad komt. Een duidelijkker naam vanwege de groeiwijze zou *Populus canadensis* 'Serotina Fastigiata'

Fraxinus excelsior 'Westhof's Glorie'

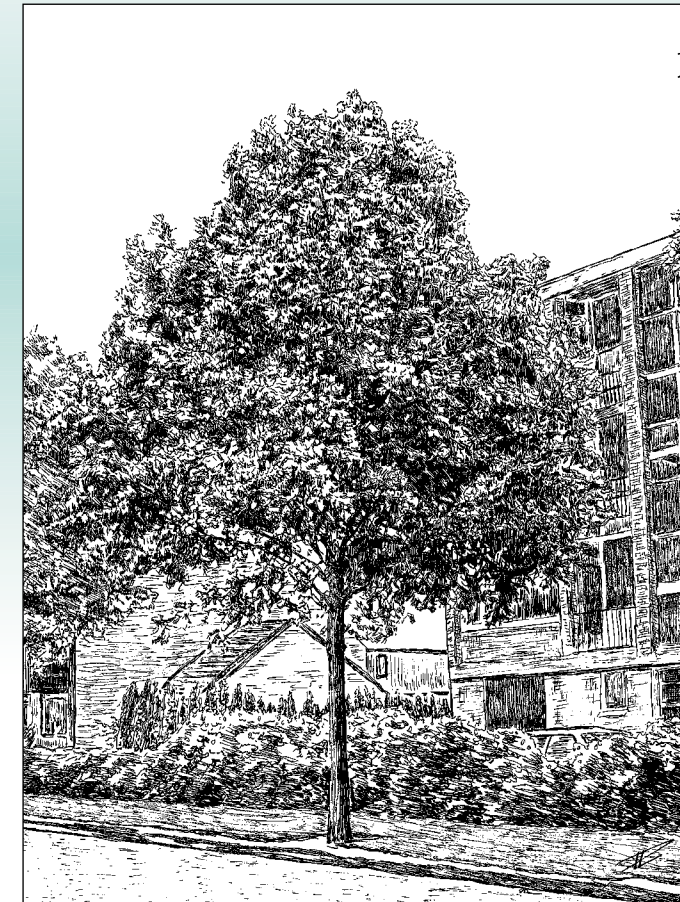
zijn geweest. De boom heeft een matig rechte stam met een diepgegroefde, donkergrijze schors. Hij groeit ook op latere leeftijd goed door, is zeewindbestendig en speciaal geschikt voor zware leem- en kleigronden. In Capelle aan den IJssel zijn ze aangeplant rond 1965. Die bomen zijn nu tussen de 15 en 20 m hoog. Cees van der Linden heeft indertijd de grootste moeite gedaan *Populus canadensis* 'Serotina de Selys' te bemachtigen. Deze bomen lopen volgens hem veel later uit dan de overige klonen van *Populus canadensis*. Ook hebben ze iets last van roest, maar deze aantasting komt veel later dan bij de Italiaanse populier. Als die door roest al kaal staat, toornen de smalle zuilen van 'Serotina de Selys' nog steeds frisgroen omhoog. En wanneer hun wortels hun weg naar beneden

Kwekerij Westhof

Landman Ko van den Dries zaaide appels en peren en stak opslag van populieren en iepen uit, waarvan hij zag dat ze welig tierden in de Zeeuwse klei. Van de wilde rozen stak hij die met flinke stammen uit en maakte daar stamrozen van. In 1870 ging hij in de naaste omgeving met zijn bomen de boer op. Zo groeide zijn liefhebberij uit tot zijn vak. Piet, zoon van kweker J.C. van 't Westeinde, trouwde een dochter van Van den Dries en zette het bedrijf voort. Hij kocht de hofstede Westhof toen de kans zich voortdeed. Nu nog is het bedrijf daar in

's-Heer Abtskerke gevestigd, zichtbaar vanaf de A58 Vlissingen-Bergen op Zoom pal ten zuiden van Goes.

J.C. van 't Westeinde bekwaamde zich in het kwekersvak via de fruitteelt. Hij zat binnen de kortste keren in talloze vakorganisaties en was een vraagbaak voor onderzoeksinstituten waar het de praktijk betrof. In die hoedanigheid kwam hij in aanraking met moderne denkwijzen van wetenschappers op het vakgebied. Een aantal van die denkwijzen wist hij te verwezenlijken.

Fraxinus excelsior 'Altena'

weten te vinden, tillen ze het wegdek nauwelijks op. 'Serotina de Selys' is in Rotterdam achter begraafplaats Hofwijk te vinden. Ton van Oostwaard heeft er in Amstelveen veel exemplaren van staan in de leeftijd tussen 25-45 jaar. Ze vertonen geen scheefgroei maar moeten wel goed worden nagekeken op plakoksels. Begin november stonden ze in Amstelveen nog in blad. Piet van 't Westeinde heeft ze niet in aankweek, maar heeft wel een grote boom op het erf staan waarvan desgewenst onmiddellijk gestekt kan worden.

Veel aangeplant

Populus nigra 'Vereecken' is ook door dit bedrijf geselecteerd. De moederboom werd gevonden in de buurt van Hulst in

Zeeuws-Vlaanderen. Na de oorlog is hij zeer veel aangeplant rond de als paddestoelen uit de grond opschietende fruitteeltbedrijven in Zeeland. Nu zijn de windschermen hiervan alle vervangen door elzen, die loodrecht met de wortels de grond in gaan. Populieren roven namelijk tot zeker 10 m ver water en voedsel weg voor de fruitbomen.

De windvaste 'Vereecken' heeft een zuilvormige kroon, maar wordt wel breder dan *P. nigra* 'Italica'. Het jonge blad van dit mannelijk ras is bruingroen. Ook hiervan staan in Capelle aan den IJssel forse exemplaren. Amstelveen heeft oudere exemplaren op veen met grof zand en veel pas geplante exemplaren in nieuwe wijken, die voornamelijk klei als ondergrond hebben. Ook bij 'Vereecken' moet men erg alert zijn op plakoksels. ➔

Geïnterviewde gebruikers:
Ton van Oostwaard, *hoofdopzichter Boomwerk, gemeente Amstelveen*
Cees van der Linden, *groenplanner unit Realisatie, gemeente Capelle aan den IJssel*
A. Maas, *notenteler Roosendaal*
A. Meesters, *notenteler Steenbergen*
H. Parlevliet, *notenteler Piershil*

Populus canadensis 'Robusta Zeeland' werd rond IJzendijke in Zeeuws-Vlaanderen geselecteerd als een bijzonder harde groeier met een kaarsrechte stam die opvallend lang glad bleef. Omdat er weinig verschil bestaat met 'Robusta' heeft men hem uiteindelijk hieronder geschaard.

Essenselecties

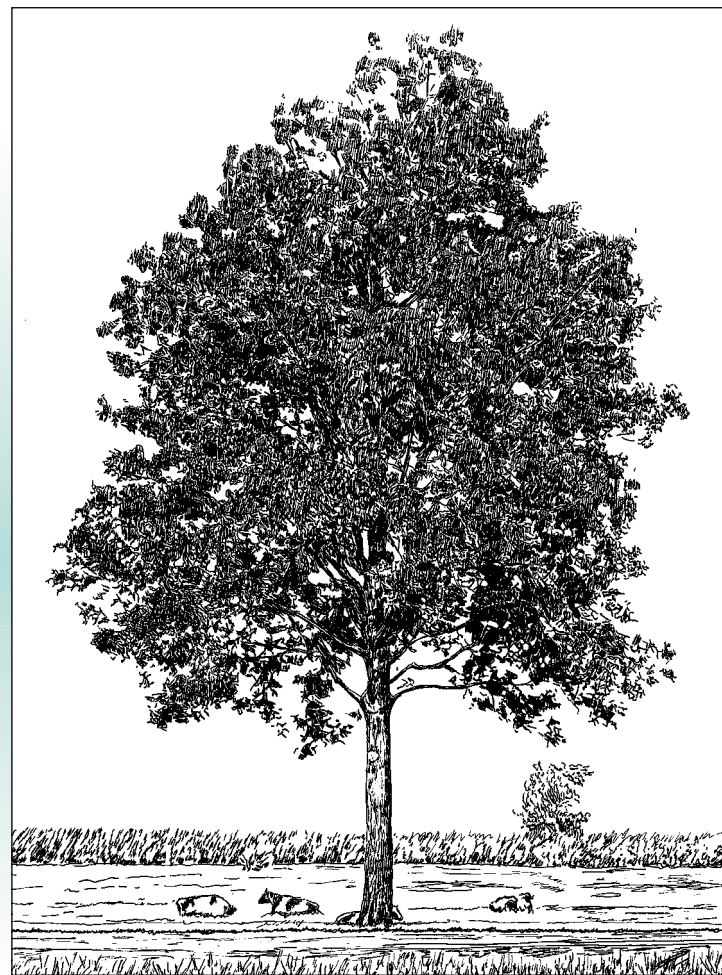
De topper van het bedrijf is *Fraxinus excelsior* 'Westhof's Glorie'. Wanneer men een lijnbeplanting ziet van gezaaide essen, dan zijn de groeiverschillen volgens Nederlandse begrippen onaanvaardbaar groot. Vooral vrouwelijke planten blijven in groei achter omdat ze veel energie steken in de zaadvorming.

'Westhof's Glorie' dateert uit 1943 en is afkomstig uit een wegbeplanting tussen Sleeuwijk en Nieuwendijk. Het is een snelgroeende boom die 20-22 m hoog wordt en dan een kegelvormige, tamelijk gesloten kroon heeft van 12-15 m breed. Hij loopt laat uit, waardoor hij nachtvorst meestal weet te ontglippen.

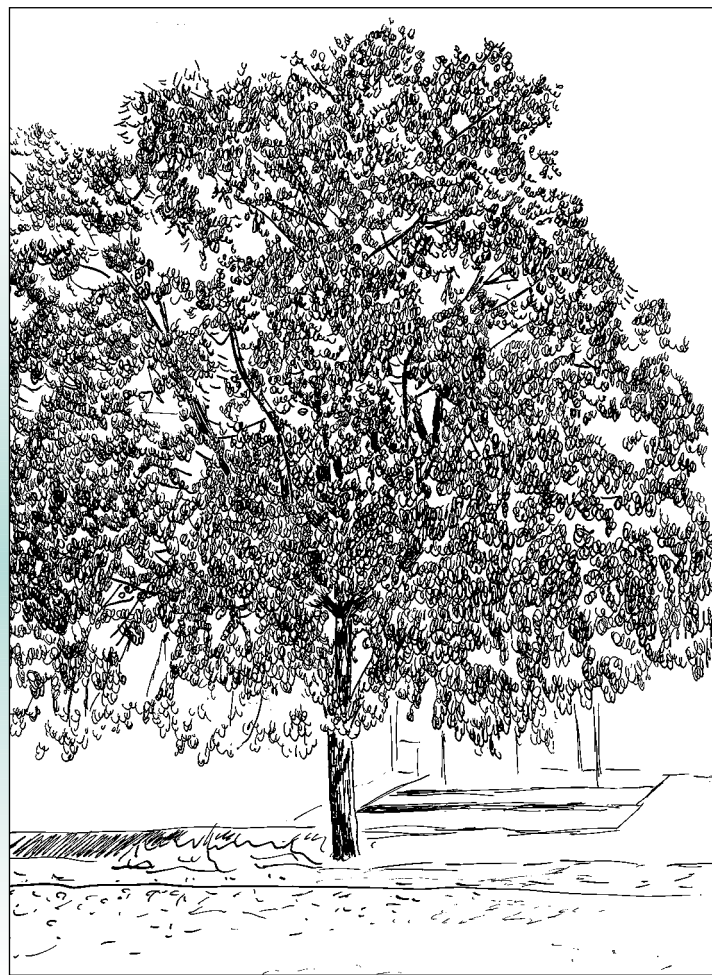
De meningen van gebruikers publiceren zou hier te veel ruimte vergen. Het feit dat de boom in brede straten, groenstroken, open verhardingen, landschapelijke beplantingen én in wegbeplantingen veelvuldig wordt gebruikt, spreekt voor zich.

Fraxinus excelsior 'Altena', werd in 1967 in dezelfde wegbeplanting gevonden. Het is een boom van 20-25 m hoog met rechte stam, doorgaande kop en regelmatige, piramidale, gesloten kroon van 10-15 m breed. Ook deze selectie is vruchteloos en loopt laat uit.

Fraxinus excelsior 'Atlas' is in 1957 gevonden langs de weg tussen Meerkerk en Boeikop. Deze boom blijft wat lager en wordt zo'n 15-20 m hoog. 'Atlas' heeft een rechtdoorgaande stam en een regelmatige, gesloten, tot 9 m brede, ovale kroon. Op de kwekerij en ook later is het een matige groeier.

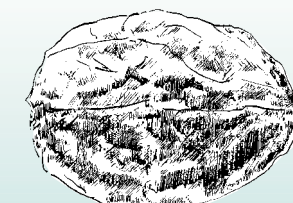

Fraxinus excelsior 'Atlas'

Juglans regia 'Broadview'

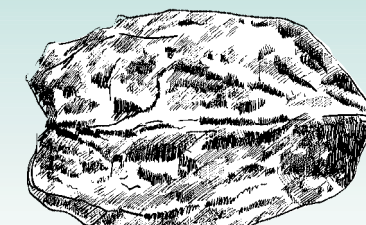
Tekeningen: Pierre Lombarts
Noottekeningen naar tekeningen van Jack van de Schraaf

'Broadview'

'Buccaneer'

'Coenen'

Beste binnenlandse noten

De vader van Piet van 't Westeinde werkte veel samen met ir. C.J. Gerritsen van de fruitproeftuin in Wilhelminadorp. Zij schreven een prijsvraag uit om de beste binnenlandse noten te kunnen inventariseren. In de jaren '48 tot '51 kwamen hierop verschillende inzendingen binnen. De selecties 'Buccaneer' en 'Coenen' zijn daar nog van over. Het ging Gerritsen en Van 't Westeinde om rassen die geschikter voor ons klimaat zijn dan de toen veel toegepaste herkomsten uit de departementen Lot en Dordogne in Frankrijk, gebieden met een wijnklimaat. Die bomen komen laat in blad en voldoen hier maar matig, evenals een aantal Duitse selecties. Toen het onderzoek van rijkswege op hield ging J.C. van 't Westeinde er zelf mee door. En ook Piet van 't Westeinde zet het onderzoek nog steeds voort. Veel aandacht is er door de jaren heen besteed aan de vruchtzetting en de gezondheid van gewas. Spuiten moet niet nodig zijn, was de stelregel van de kweker. *Juglans regia* is eenhuizig: mannelijke en vrouwelijke bloemen staan apart, maar komen wel tegelijk op één boom voor. Het

zijn windbestuivers waarvan óf de katjes met meeldraden eerder rijp zijn dan de vrouwelijk bloemen - vóórmannelijk - óf omgekeerd, de boom is dan vóórvrouwelijk. In beide gevallen is dus stuifmeel van een andere boom nodig voor de bevruchting. Aan sommige bomen bloeien de mannelijke en vrouwelijke bloeiwijzen gelijktijdig. Die bomen kunnen dus als eenlingen door het leven gaan, evenals de apomicten die vrucht zetten zonder bestuiving.

Uit dit verhaal alleen al blijkt, dat wanneer een zaailing noot heeft, het verre van zeker is of men noten te zien zal krijgen. Staan er in de buurt meer notenbomen dan zal het wel meevallen. Voor een goede oogst is het raadzaam om, net als bij appels en peren, verschillende notenrassen aan te planten die elkaar goed bestuiven. Overigens zal een noot op z'n vroegst pas na vijftien jaar vruchten geven.

Grote vraag

Kwekerij Westhof produceert jaarlijks 7.500 notenenten in diverse rassen en wil dit aantal naar 8.000 opvoeren. De vraag

is nog steeds groter dan de productie, merkt Van 't Westeinde. Voor het enten gebruikt hij gekluite onderstammen van *Juglans regia*. Dit is veel handiger dan onderstammen oppotten in de speciale lange stenen potten.

Veel van de notenbomen wordt geëxporteerd naar Engeland en België. Vrijwel altijd gaan de bomen weg als drie- of vierjarige spullen; slechts weinig exemplaren gaan als vijfjarige boom de particuliere handel in.

Een belangrijk ras is 'Broadview', genoemd naar het dorpje in Brits Columbia waar het ras geselecteerd is. Het is een apomictisch ras; hij heeft dus geen bestuiver nodig, maar geeft samen met 'Buccaneer' meer noten. Het ras is gewonnen uit een zaaisel van noten uit Odessa, Rusland. De winnaar J.U. Gellaty zond enthout naar het bedrijf in 's-Heer Abtskerke. Het is een zeer winterharde, kleine, zwakgroeende, breedkronige boom. Het ras geeft al noten op vijftienjarige leeftijd en draagt vervolgens regelmatig. Andere rassen moeten hier minstens twintig jaar oud voor zijn. Dat komt doordat 'Broadview' op zijhout draagt en de andere ras-

sen op de verlengde scheuten. De noot rijpt vanaf half oktober, is langwerpig en heeft een redelijk vetgehalte, waardoor de kern een heel jaar eetbaar blijft. Een andere belangrijke notenboom is 'Buccaneer' uit Neer in Limburg, een boom met een steilopgaande, open kroon. Het ras bestuift zichzelf en levert veel stuifmeel voor andere rassen. De goedsmakende, ronde noten zijn rijp in de tweede tot derde week van oktober. 'Coenen' ten slotte stamt uit Veghel. Het is een goede groeier met een brede, losse, open kroon. De bloei is vóórvrouwelijk, het ras heeft dus een vóórmannelijk bloeiende bestuiver nodig. De boom is zeer vruchtbaar en rijpt in de tweede tot derde week van oktober. De vruchten zijn zeer groot, langwerpig en hebben een goede smaak. De schaal opent makkelijk en de kern lost eenvoudig.

Enkele boomgaarden

Er zijn enkele notenboomgaarden in Nederland. H. Parlevliet in Piershil heeft circa 2 ha noten achttien jaar geleden ingeplant op 8x8 m, dit op advies van de

fruitproeftuin in Wilhelminadorp. Achteraf gezien was 10x10 of 12x12 m beter geweest. Het hoofdtras is 'Broadview', als bestuiver is 'Buccaneer' aangeplant. A. Maas in Roosendaal heeft 7 ha met noten. De plantafstanden zijn hier 2,70 m, 4 m en 7 m. Aangeplant zijn: 'Broadview', 'Buccaneer', Nr.16, Nr. 360, (lijkt op 'Buccaneer'), 'Coenen', de Bulgaarse 'Plovdiski' en de Franse 'Franquette'. Op zandgrond groeien noten wat minder dan op klei. A. Meesters plantte vijf jaar geleden op zavelgronden merendeels 'Broadview'. Eind juni vorig jaar stonden veel noten, behalve 'Broadview', zonder blad door aantastingen onder invloed van het warme, vochtige weer. Dit had ernstige gevolgen voor de vruchtvorming en de diktegroei van de bomen. ■

Pierre Lombarts

P. Lombarts is als extern auteur verbonden aan Tuin & Landschap.

